

ლია ლურსმანაშვილი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თბილისი

L.lurmanashvili@gtu.ge

საკვანძო სიტყვები: ზედა სამოსი, ჩოხა, კაბა, კვარტი, ვოსარ, ჯუბა, უბიანი ჩოხა

სასულიერო პირთა ზედა სამოსის კვლევის საკითხები (ჩოხა)

მსოფლიო მართლმადიდებელი ეკლესიის სასულიერო პირთა სამოსის ფორმებს მოეპოვებათ საერთო ნიშნები, რაც გამომუშავებულია ხანგრძლივი, მჭიდრო სულიერი და კულტურულ-ისტორიული ურთიერთობის საფუძველზე. თუმცა, ეს არ გამოირიცხავს ქართული მართლმადიდებელი ეკლესიის სასულიერო პირთა სამოსში თვითმყოფადი ელემენტების არსებობას.

ქართული წერილობითი წყაროების მიხედვით, სასულიერო პირთა შესამოსელის ნაწილების შემდეგ ტერმინებს ვხვდებით: *ოლარი, კუართი, საბეჭური, ჩოხა, სამხარი, კუნკული, სქემა, მოწესეთა სამოსელი, კუართეილონი, ომფორი, პალეკარტი* (ქართული პროზა 1982: 164, 214, 326, 327, 369, 370, 424, 425, 512).

ტერმინთა უმეტესობა სასულიერო პირთა სამოსის ნაწილებს აღნიშნავს დღესაც. ზოგმა კი დროთა განმავლობაში ან მნიშვნელობა შეიცვალა, ანდა სულაც გაქრა სასულიერო პირთა სამოსის კომპლექტიდან. ჩამოთვლილი ტერმინებიდან *ჩოხა* და *კუნკული* მონაზონის სამოსის, დანარჩენი კი მღვდელმოდვართა შესამოსლის ნაწილებს შეადგენს.

მიუხედავად ლიტერატურულ წყაროებში მოხსენიებისა, მიზეზთა გამო, მე19 საუკუნიდან ღვთისმსახურთა სამოსის კომპლექტიდან დაიკარგა უმნიშვნელოვანესი და უძველესი ელემენტი – *ჩოხა*, რამაც განაპირობა ჩვენი დაინტერესება აღნიშნული საკითხით.

ქართველ ბერმონაზვნებს რომ შესამოსლად *ჩოხა, საბეჭური* და *კუართი* ჰქონიათ, ხოლო თავზე *კუნკული* ხურებიანთ, ეს გიორგი მთაწმინდელის საისტორიო თხზულებიდანაც ჩანს: „მრავალგზის გვხილავს, რომელ გინა საბეჭურნი იყვნიან, გინა შესამოსელი, ანუ, თუ კუნკული, ცეცხლითა დაწუნის ზღუდესა შინა“, „უბრძანა მოღება

ცეცხლისაი და თვისითა ხელითა შთააგდო კუართი იგი ცეცხლსა და ესრეთ დაიწუა“; „და ძმამან მან თაყვანის სცის და განირთხის თავი თვისი და ერთი ძმაი თავსა უმჭირავნ და ერთი ფერხთა და ერთთა ჩოხათა ზედა მიაძვინა ღვედითა...“; ექვთიმე მთაწმინდელს წესად ჰქონდა, რომ დამნაშავე ბერების დასჯის შემდეგაც “ნუგეშინის სცის და აღაშენის: ანუ ჩოხითა, ანუ საბეჭურიტა, ანუ სხვითა რაითმე სახმრითა” (ქართული პროზა-წიგნი I 1982: 370-424).

„ქართლის ცხოვრებაში“ ვკითხულობთ: „თანა ეყო ბასილი უჯარმელი დედოფალსა ესუქანს და არა რიდა საწოლსა... მეფისასა და ჩოხანიცა აღიხადა და მთავრობა მიიტაცა“... (ყაუხჩიშვილი 1955:182)

„გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში“ აღნიშნულია: „და ვითარ მიიწია მოციქული იგი ადარნერსესი ფერსათს, სადაცა არს აწ საფლავი მისი და იხილა დედუფალი იგი თვისი დიდსა შინა მონაზონებასა, რომელიცა იყო ასული ბაგრატ შაროელისა ხელმწიფისაი, რამეთუ სამოსლად მისა იყო შეურაცხი ჩოხაი და ემოსა მას წმიდაი სქემაი...“ (ქართული პროზა-წიგნი I,1982).

ისტორიკოს ფ. გორგიჯანიძეს მოთხრობილ ეპიზოდში, როცა რევაზ ბარათაშვილი მისმა სიმემ – როინ ჯავახიშვილმა – ვერაგულად შეიპყრო და როსტომ მეფეს წარუდგინა, რომელმაც მას თვალები დასთხარა: „რა როინის ჯალაბმან ძმა ნახა თვალებდათხრილი, ქმარი გაუშვა, ჩოხანი ჩაიცვა და რა ცოცხალ იყვნენ, ქმარი თვალთა აღარ იხილა ძმის დაჭირვის ჯავრითა“ (ციციშვილი 1954: 136).

XVIII საუკუნის მემუარისტი ოსე ოსეშვილი წერდა: „სამოცის წლისა რომ შევსრულდები, დავუტოვებ სოფელსა და წავალ. ჩემს სულს მოუვლი. აქავ სიონში ჩოხას ვიკურთხებ, აქავ განვიძრვნი სამხედროსა ყოველსავე“ (კაკაბაძე, 1913: 140).

როგორც ვხედავთ, ყველა ზემოთ ჩამოთვლილი ცნობა, რომელთაგან ერთი X საუკუნის ძეგლიდანაა, მეორე – XI, მესამე – XIII, მეოთხე და მეხუთე – XVII საუკუნის, ადასტურებს, რომ ტერმინი *ჩოხა* საქართველოში აღნიშნავდა ბერმონაზონთა ზედა სამოსს როგორც მამაკაცის, ისე ქალისას.

სიტყვა *ჩოხა* ქართულ წერილობით წყაროებში IX საუკუნიდან გვხვდება. ივანე ჯავახიშვილის აზრით, „რაკი ჩოხა ქართულში IX-X საუკუნეებში ჩნდება, უფრო საფიქრებელია, რომ ეს ტერმინი სპარსულითგან იყოს შეთვისებული, ვიდრე თურქულითგან, რომლის გავლენა ამაზე უფრო გვიან ხდება საგრძნობი“ (ჯავახიშვილი 1962: 390).

სულხან-საბას ლექსიკონში „ჩოხა მატყლის სამოსელია“ (ორბელიანი, 1949: 583). ლექსიკოლოგი *ჩოხის* წარმოშობისა და დანიშნულების შესახებ არაფერს ამბობს, თუმცა აღნიშნავს, რომ *საჩოხე* – „შალია მსხვილი, გინა წმინდა საკაბედ მონაზონთა და გლეხთა „ჩასაცმელი“.

უფრო მოგვიანებით, ტერმინი *ჩოხა* საქართველოში არა მარტო ბერმონაზონთა სამოსის აღმნიშვნელად გვევლინება, არამედ წყაროებში ის უკვე საერო პირთა ჩაცმულობის აღმნიშვნელიცაა. „ერთ ღამეს დედოფალმა თუშური ჩოხა ჩაიცვა და საფრთე შვილდისარი შემოირტყა, ბოხოხის თუშური ქუდი დაიხურა და ციხიდან ჩამოვიდა“ (ციციშვილი 1954: 136).

ჩოხა ვახუშტი ორბელიანის ქონების 1707 წლის სიაშიც არის აღნიშნული: „საის ჩოხა იისფერი ერთი, ჩაფრასტი ასხია წყვილი თხუთმეტი“ (ჯავახიშვილი, 1962: 390).

ვახუშტი ბატონიშვილი აგვიწერს რა ქართველთა ჩაცმულობას, ამბობს: „ტანს კაბა მოსიათ ღარისა, სკლატისა ანუ ჩოხისაო“, ე.ი. *ჩოხა* ვახუშტი ბატონიშვილის შალის შესატყვისად აქვს ნახმარი (ბატონიშვილი ვახუშტი, 1941: 356).

მაშასადამე, ტერმინმა *ჩოხა* XVIII - XIX საუკუნეებში უკვე სასულიერო პირთა სამოსის გარდა, საერო ჩაცმულობის დატვირთვაც შეიძინა. ნიშანდობლივია ისიც, რომ ის გამოიყენებოდა როგორც მამაკაცის, ისე ქალის ზედა ტანსაცმლის აღმნიშვნელად, ისევე როგორც ორივე სქესის ბერმონაზონთა სამოსის შემთხვევაში.

მამაკაცთა და ქალთა ზედა სამოსის აღმნიშვნელად საერთო ტერმინის გამოყენება არ ატარებდა შემთხვევით ხასიათს და, ჩვენი აზრით, იგი განპირობებული იყო იმით, რომ ქალისა და კაცის კოსტუმები უმნიშვნელოდ განსხვავდებოდნენ ერთმანეთისაგან. განსხვავება გამოიხატებოდა ნაწარმის სიგრძესა და ზოგიერთ თავისებურებაში. ამ მხრივ საინტერესოა თუმი ქალის სამოსი, რომელსაც *უბიან ჩოხას* უწოდებდნენ. ის მსგავსი იყო კაცის ჩოხისა. ქალის კოსტუმის ასეთივე ელემენტს ატარებდნენ მთიან რაჭაშიც. ხევსურეთში მსგავსი ჩასაცმელის აღმნიშვნელი ტერმინი იყო *სადიაცო* და *ჩოხის ძველი*, თუმცა *ჩოხაც* ხშირად იყო გამოყენებული.

საყურადღებოა, რომ სვანეთში ჩოხას *ვოსარ* და *კაბ* ეწოდება. აქედან, *ვოსარი* უფრო ძველი ტერმინია, ვიდრე *კაბ* და იგი, როგორც ჩანს, თავდაპირველად პერანგის აღმნიშვნელი იყო. მეგრულ ენაზე *ჩოხის* სინონიმია *კვართი*, რომელიც ზემო რაჭაში ნაბადს აღნიშნავს

(სოხაძე, 1974: 67-77).

აქედან გამომდინარე, ჩვენ შეგვიძლია გავაკეთოთ დასკვნა, რომ სვანური ტერმინი *ვოსარ*//*ოსარ*, რომელიც იცვლება ტერმინით *კაბ*, გვიჩვენებს აშკარა გენეტიკურ კავშირს ჩოხასა და პერანგს შორის, ხოლო მეგრული *კვართი* ჩოხის (კაბის) ნაბადთან (პერანგზე უფრო ძველი ელემენტის) ურთიერთკავშირის დამადასტურებელი მაჩვენებელია.

ამგვარად, *ჩოხას* აქვს ოთხი დასახელება: *ჩოხა*, *კაბ*, *კვართი*, *ვოსარ*. სამეცნიერო ლიტერატურაში მიჩნეულია, რომ *ვოსარ* და *კვართი* ქართული ტერმინებია, ხოლო *ჩოხა* და *კაბ* – არაქართული (სოხაძე, 1974: 67-77).

ტერმინის *ჩოხა* სქემატური განმარტება საინტერესოაა გადმოცემული მკვლევარ ა. სოხაძის მიერ დამუშავებულ სქემაში (სქემა 1-4).

პირველი სქემა გვიჩვენებს, რომ ქართულ ენაში შალის ქსოვილის აღმნიშვნელი სამი არაქართული წარმოშობის ტერმინი არსებობდა. ესენია: *შალი*, *სკლატი* და *ჩოხა*. აქედან, *ჩოხა* XVIII საუკუნის ბოლომდე აღნიშნავდა როგორც შალის ქსოვილს, ასევე მატყლის სამოსელს.

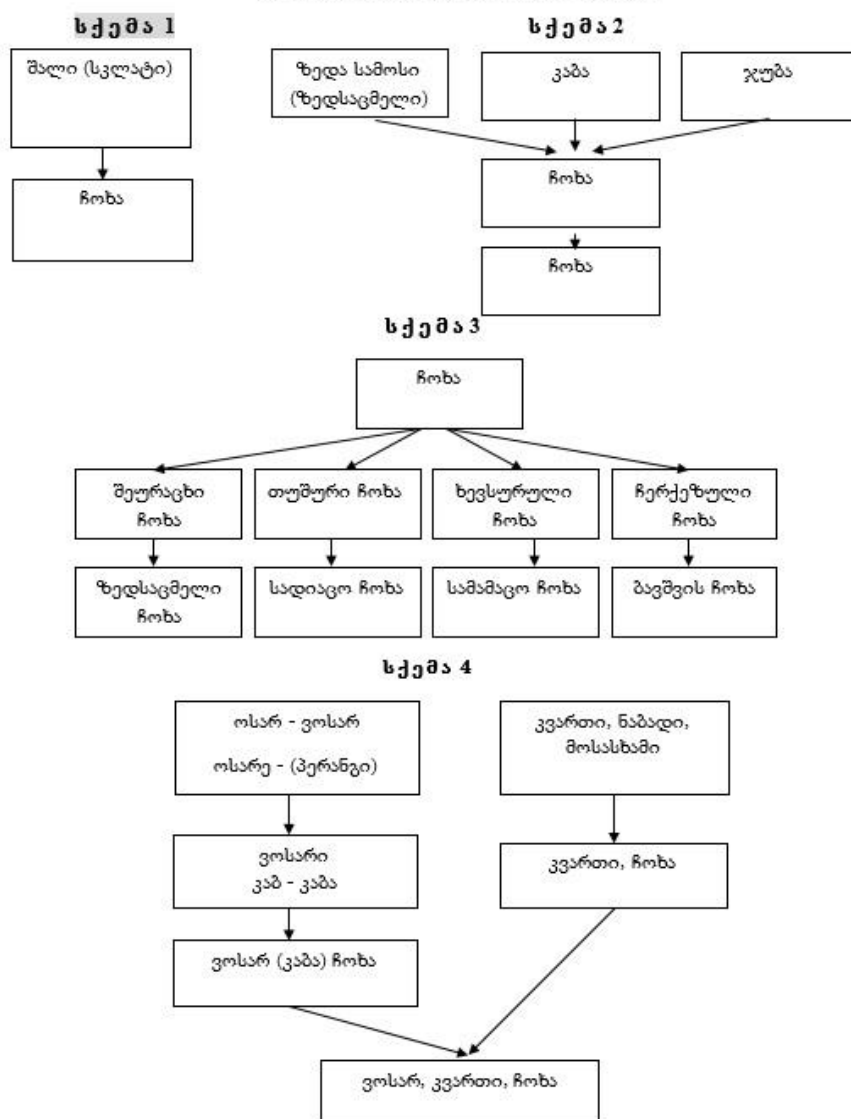
მას შემდეგ, რაც ქართულ ენაში შემოვიდა ტერმინები *კაბა* და *ჯუბა*, *ჩოხამ* თანდათან მიიღო იგივე მნიშვნელობა. ე.ი. გახდა საერთო, კრებითი სახელი შალის ზედა სამოსისა. XIX საუკუნეში ტერმინი *ჩოხა* ძალიან ვიწრო მნიშვნელობით იხმარებოდა. ამიერიდან იგი მხოლოდ ქართული ზედა ტანსაცმლის განსაზღვრული სახის აღმნიშვნელია (სქემა 2).

მე-3 სქემაზე მოცემულია სხვადასხვა სახის ჩოხის დასახელებები. მე-4 სქემა გამოხატავს შემდეგ ვარაუდს: *ოსარ*//*ვოსარ*//*ოსარე* – თავდაპირველად მხოლოდ პერანგის აღმნიშვნელი ტერმინები იყო, ხოლო შემდეგ კი მიიღო ზედა სამოსის აღმნიშვნელი ტერმინების – *კაბ* (*კაბა*) და *ჩოხის* – მნიშვნელობა (სოხაძე 1974: 67-77).

ტერმინი *კვართი* „ნაზდის“, „მოსასხამის“ აღმნიშვნელია. მოგვიანებით მეგრულში *კვართმა* მიიღო ზედა სამოსის – ჩოხის – მნიშვნელობა (სოხაძე 1974: 67-77).

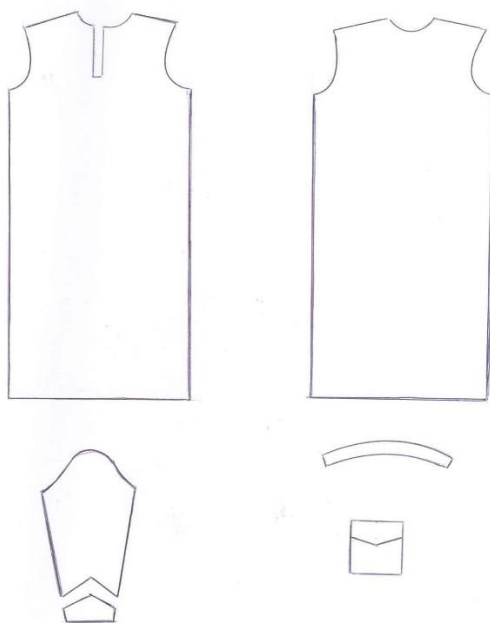
ჩვენ მიერ შესწავლილი ისტორიული, ლიტერატურული და იკონოგრაფიული მასალების მიხედვით, დროთა განმავლობაში სასულიერო პირთა სამოსის ნაწილმა შეიცვალა არა მარტო სახელწოდება, არამედ სახეც.

ტერმინის „ჩოხა“ სემანტიკური განმარტება

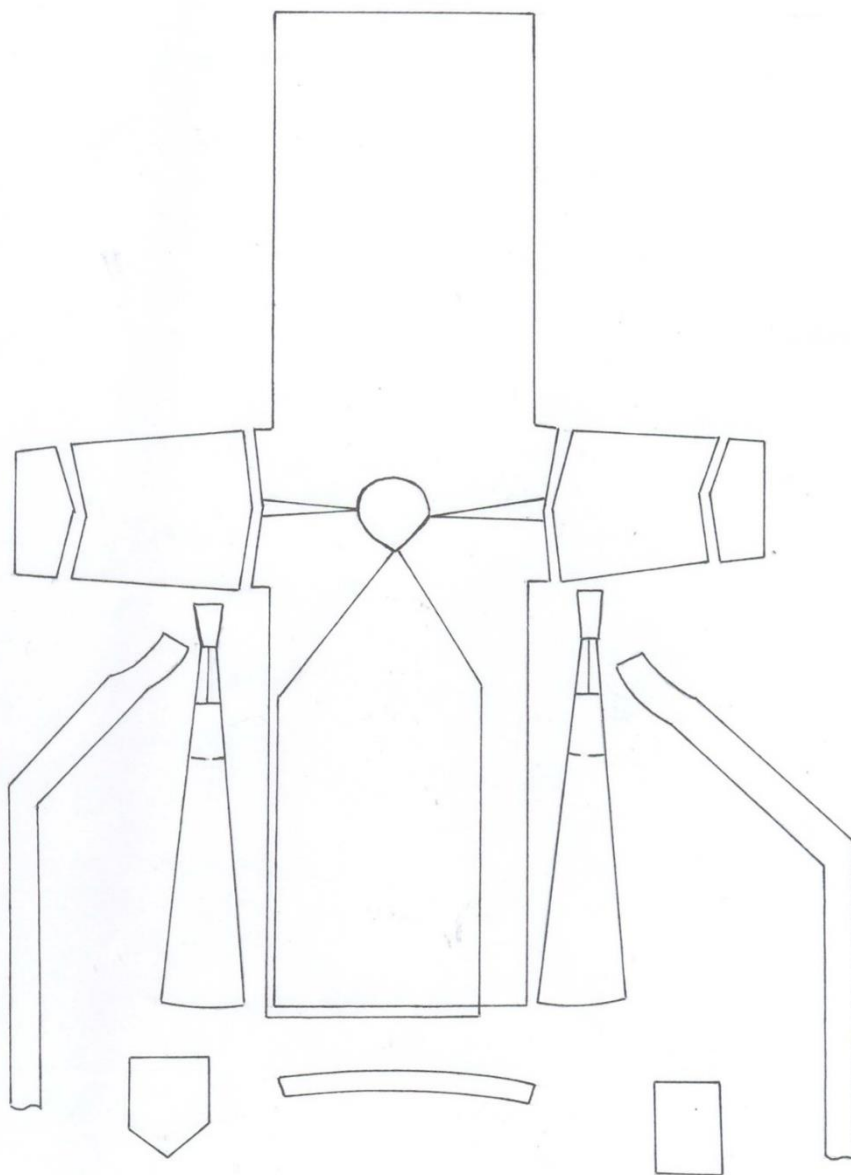
თანამედროვე სასულიერო პირთა სამოსის ერთ-ერთი შემადგენელი ელემენტია ე.წ. კაბა (ნახ. 1). კვლევის შედეგად დადგინდა, რომ იგი XIX საუკუნიდან დამკვიდრდა ჩვენთან რუსული მართმადიდებელი ეკლესიის გავლენით და თანდათან ხმარებიდან განდევნა სასულიერო პირთა ზედა სამოსი – ჩოხა¹.

ჩვენ მოვიძიეთ და შევისწავლეთ სასულიერო პირთა სამოსში გავრცელებული, ე.წ. ბერძნული კაბის სამი ვარიანტი (ნახ. 2; ნახ. 3; ნახ. 4). აქედან პირველი მოდელი (ნახ.2) თავისი კონსტრუქციული ხაზებითა და სტილით განსხვავდება დანარჩენი ორისაგან და კონსტრუქციულად უახლოვდება ატენისა და გელათის ფრესკებზე გამოსახული ბერების სამოსს. მე-2 მოდელი შეესაბამება ე.წ. ბერძნული კაბის კონსტრუქციას (ნახ.3), ხოლო მე-3 მოდელის (ნახ.4) წარმომავლობა დაუზუსტებელია.

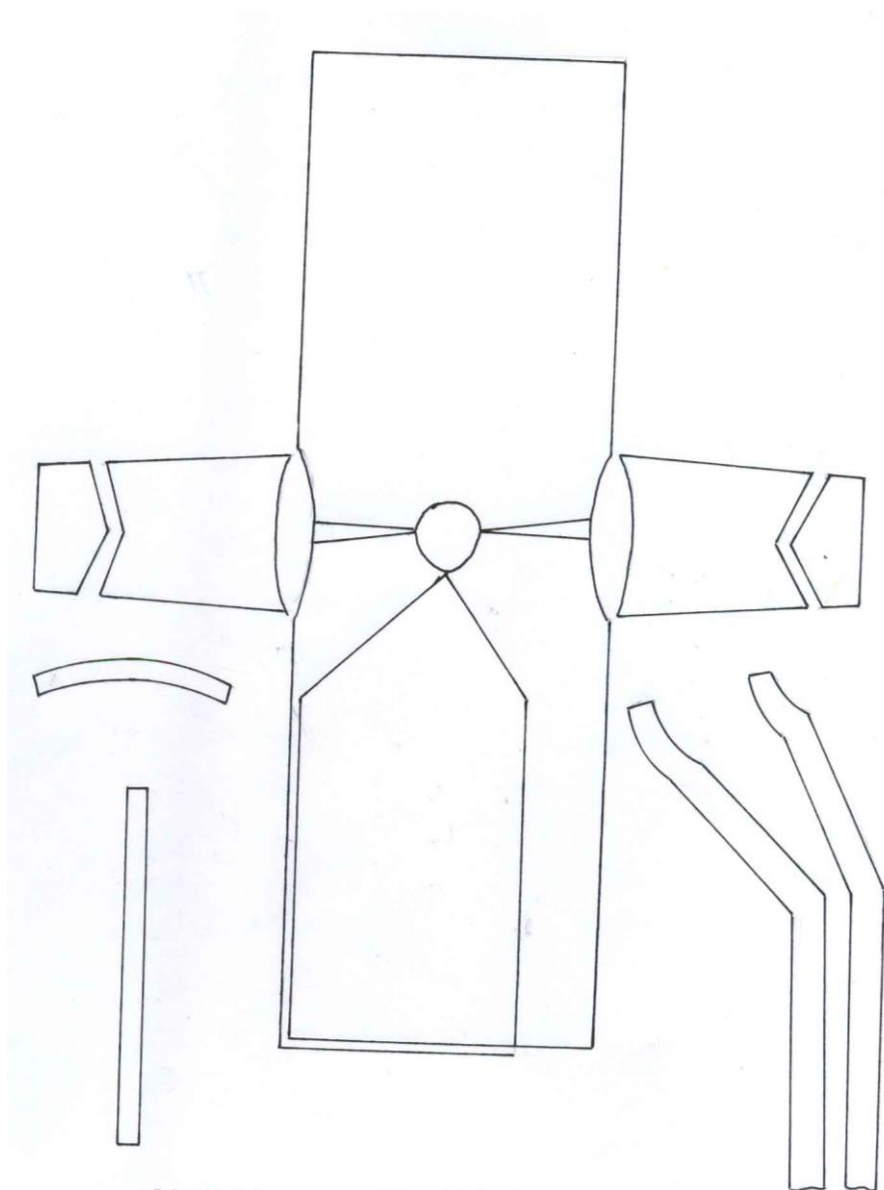

¹ კვლევის შედეგად აღმოჩნდა, რომ ათონის ივერთა მონასტერში მოღვაწე ბერძენი ბერები შემოსილნი არიან ჩოხით, რომელიც, ჩვენი ვარაუდით, წარსულში იქ მოღვაწე ქართველ ბერთა სამოსი იყო. ქართულ საეკლესიო სამოსში ჩოხის არსებობას ამოწმებს ლევილიდან ჩამოტანილ საეკლესიო განძში არსებული ჩოხაც.

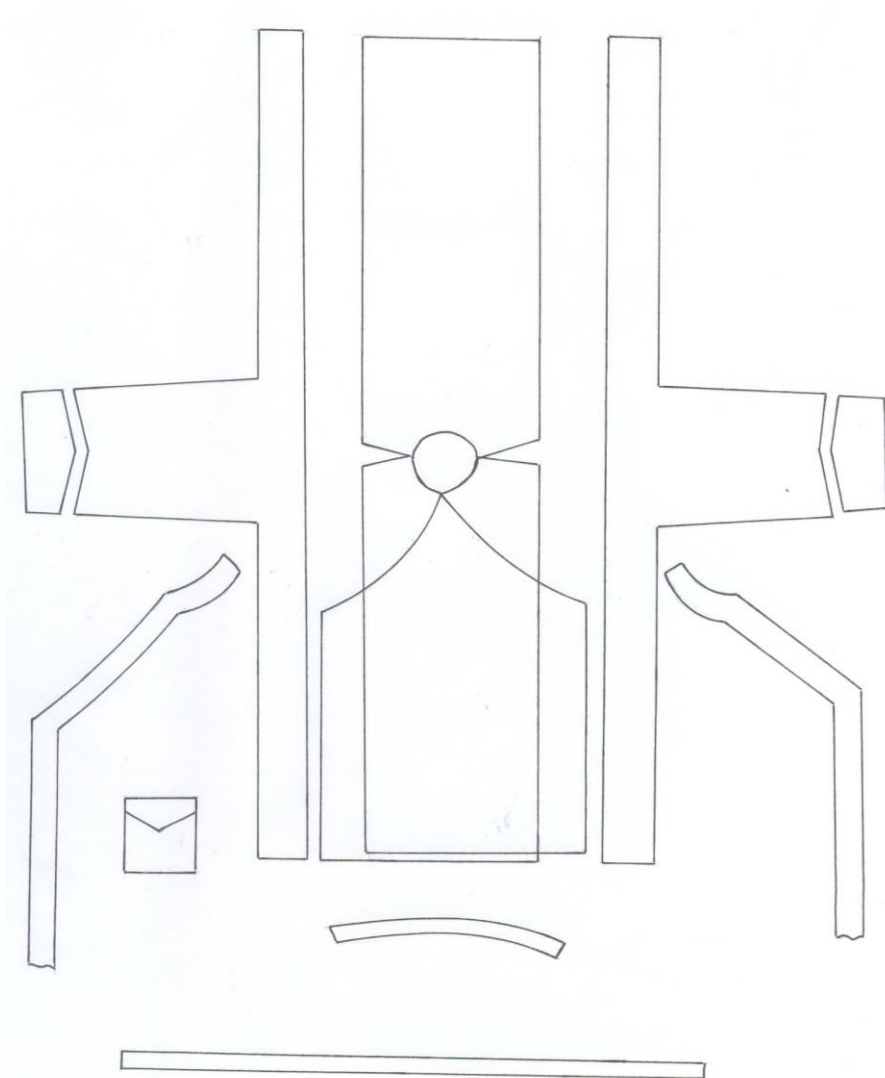
ნახ.1 სასულიერო კაზის თარგი

ნახ. 2 სასულიერო კაზის თარგი

ნახ. 3 სასულიერო კაბის თარგი

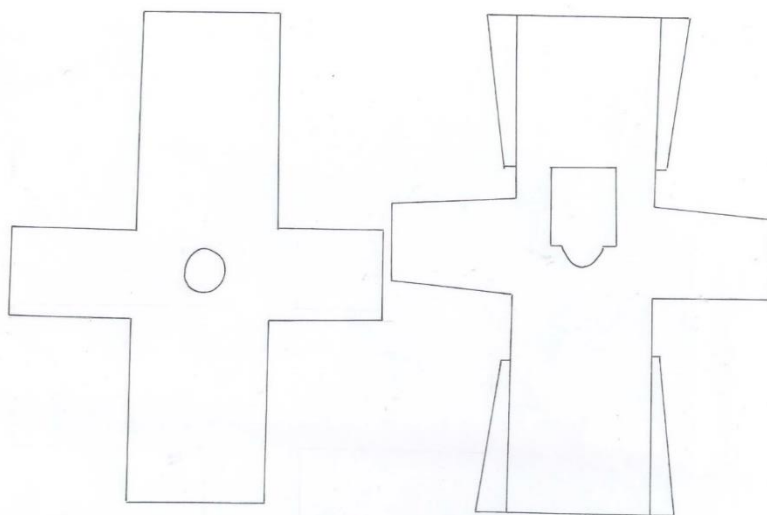
ნახ. 4. სასულიერო კაზის თარგი

სასულიერო პირთა ზედა სამოსის – ჩოხის – თარგის თავისებურებების აღსადგენად მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, განვიხილოთ ჩო-

ხის განვითარების პროცესები. როგორც ვიცით, ტერმინი *ჩოხა* ქართულში IX - XII საუკუნეებში ჩნდება და თუ უფრო ადრე არა, XVIII-XIX სს-დან დღემდე განპირობებულია მამაკაცის ზედა სამოსად. ტერმინის სინომიმიც *ჯუბა*. ისტორიულად ორივე სქესის სამოსის ზოგადი ტერმინთაგანია. იგი არაბული სიტყვიდან „djubbān” – იღებს სათავეს (ბეზარაშვილი 1974:140).

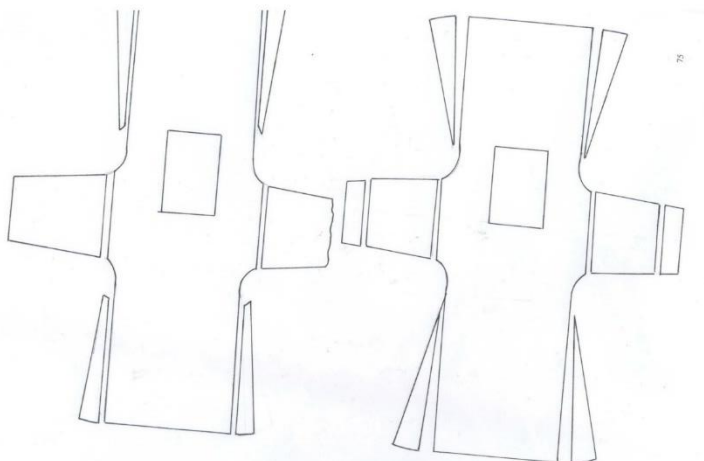
ძეგლთა მიხედვით, *ჯუბა* კოჭებამდე გრძელი ყოფილა. ჯუბის თარგს ქმნიდა ერთიანი შალის (ტოლის) ქსოვილისგან, მხრებზე გაუკერავი მთლიანი ტანი, რომელიც სახელოსთან ერთად იყო აჭრილი და ქალისა და მამაკაცის ტანს მთლიანად ფარავდა (ჯავახიშვილი 1962: 390). ყელის ადგილმდებარეობა მრგვალად იყო ამოჭრილი. კონსტრუქციულად ჯუბის ეს ტიპი მამაკაცისა და ქალისათვის განსხვავებული არ ყოფილა (ნახ. 5). დროთა ვითარებაში, *ჯუბა* თანდათან გართულდა და მას უკვე გულისპირი, ანუ ფარაგი, უკეთდებოდა. ტერმინი *ფარაგი*//*ფარაქი* საბას ჯიბის მნიშვნელობით აქვს განმარტებული. ქართული საისტორიო მწერლობა ამ ტერმინს მონაზვნის სამოსად იცნობს (ჯავახიშვილი 1962: 390). *ფარაგი* მართკუთხედის ფორმის გულისპირში დუგმებით ან საჰაერო ღილითა და ღილკილოთი მაგრდებოდა. (ნახ.6). შემდგომში *ჯუბას* ახალი ნაწილები შეემატა და კონსტრუქციული თვალსაზრისით კიდევ უფრო გართულდა. წინა და უკანა ტანის სწორ სილუეტს გვერდებში ოთხივე მხარეს უბეს უდგამდნენ. გულისპირს ისევ ფარაგით ამუშავებდნენ. სახელო კი ცალკე დეტალად გამოეყო და ჯერ ერთ ნაწილად, ხოლო შემდეგ ორ ნაწილად დაიყო. ასეთი *ჯუბა* უკვე *უბიანი ჩოხის* სახელწოდებით გახდა ცნობილი (ნახ. 7; ნახ. 8).

განვითარების შემდგომ ეტაპზე *ჯუბამ* მიიღო დახვეწილი სახე, „ჯუბის თარგს ქმნიდა ერთიანი შალის (ტოლის) ქსოვილი, „წინაობის და უკანაობის ერთობით” სახელის გარეშე (კაკაბაძე 1913: 140). სახელო მუშავდებოდა მანუეტით, ანუ სახელ-ქუროთი. გაგანიერებული გვერდულებით, წინ გახსნილი, ერთმანეთზე გადადებული კალთებით. ყელის ამოღებულობა მომრგვალებული ფორმის იყო. გვერდის განაჭერი ნაპირები მუშავდებოდა ჯიბით. ჯუბის ეს სახეც *უბიანი ჩოხის* სახელს ატარებდა (ნახ. 9).

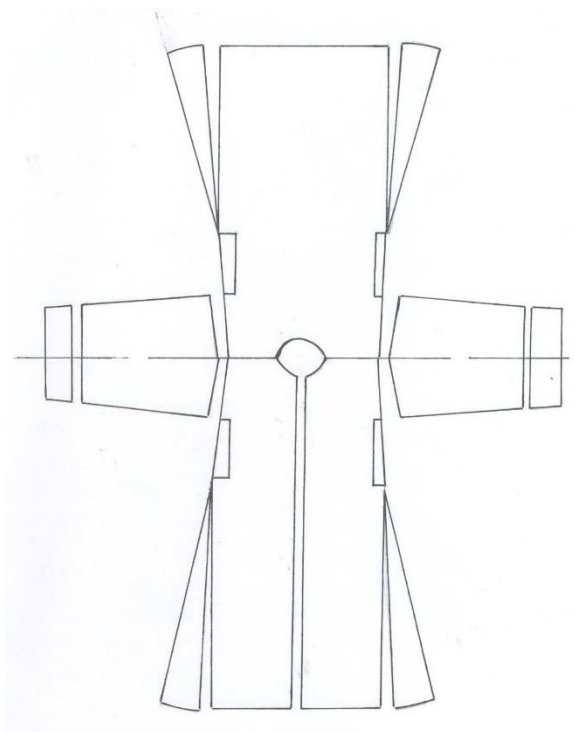

ნახ. 5 ჯუბის თავდაპირველი თარგი

ნახ. 6 ფარაგიანი ჩოხის თარგი

ნახ. 7, ნახ. 8 უბიანი ჩოხის თარგები

ნახ. 9 წინგახსნილი უბიანი ჩოხის თარგი

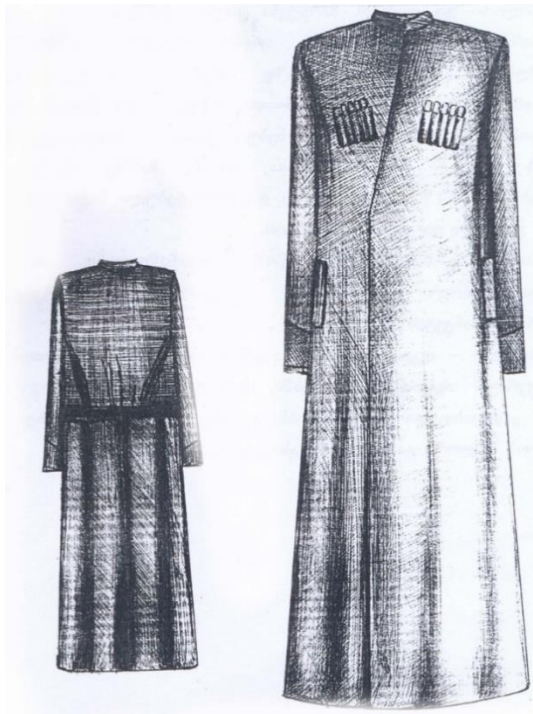
სასულიერო პირთა ზედა სამოსი *ჩოხა* კონსტრუქციულად დარჩა თავდაპირველი ჯუბის მსგავსი, სადა. თუმცა, არქაულობის მიუხედავად, მანაც განიცადა მცირედი ცვლილება, ყელდახშული და გაუჭრელი ჯუბისაგან განსხვავებით, ის ორი ერთმანეთზე გადადებული კალთისაგან შედგებოდა. კალთა წელის ხაზზე ქამრით მაგრდებოდა. ჩოხის ეს სახეა მოცემული ატენის სიონისა და გელათის მონასტრის მოხატულობაში.

თარგების შესწავლისას იკვეთება ქართული სასულიერო *ჩოხის* მსგავსება *ჯუბის* პირველად სახეებთან. ხოლო ე.წ. *ბერძნული ჩოხა* კი *უბიანი ჩოხის* კონსტრუქციას შეესაბამება.

ამრიგად, ჩატარებული კვლევის საფუძველზე შეიძლება დავახასიათოთ სასულიერო პირთა ზედა სამოსი – *ჩოხა*. იგი კოჭებამდე გრძელი სამოსი ყოფილა, რომელიც ორი ასიმეტრიული კალთისაგან შედგებოდა. კალთები იკვრებოდა მარჯვნიდან მარცხნივ. სიმბოლურად მარჯვენა მხარე სულიწმიდას განასახიერებს, ხოლო მარცხენა –

ეშმაკს. სულიწმიდა ამარცხებს ეშმაკს. სწორედ ამიტომ ღვთისმსახურთა სამოსი იკვრება *საერო ჩოხისაგან* განსხვავებით, რომელსაც მამაკაცები ჩვეულებრივ მარცხნიდან მარჯვნივ იკრავდნენ. სახელო გრძელი, ჩაკერებული ილლიის ამოღებულობაში, მხრის ხაზზე განიერი, ბოლოში დავიწროვებული. საყელო ოდნავ ამოღებული. გვერდის განაჭერ ნაპირში მუშავდებოდა ჯიბის ჭრილი, ჯიბის პარკის გარეშე. კალთებზე, მარჯვენა და მარცხენა მხარეს, გულმკერდის ხაზზე უკეთდებოდა 5 - 5 ქილა, 10 მცნების სიმბოლოთი¹. ჩოხას წელის ხაზზე იკრავდნენ სარტყლით.

ჩატარებული კვლევის საფუძველზე აღვადგინეთ სასულიერო პირთა ზედა სამოსის – ჩოხის – ესკიზი და შევქმენით თარგი.

ჩოხის ესკიზი

¹ ათონის ივერთა მონასტერში მოღვაწე ბერების კაბას ორივე კალთაზე, გულმკერდის ხაზზე აქვს ზედნადები ჯიბე, რომლის სამკუთხედად ჩადგმული ნაწილი 5 გვირისტითაა დამუშავებული. ჩვენი ვარაუდით, ჯიბის ეს ფორმა საქილის იმიტაციას უნდა წარმოადგენდეს.

მომიებული მასალების მიხედვით შეიძლება დავასკვნათ:

1. ადრეფეოდალური პერიოდიდან, კერძოდ, მე-9 საუკუნიდან მე-18 საუკუნის ჩათვლით *ჩოხა* ორივე სქესის ბერმონაზონთა ზედა სამოსის და *საჩოხე შაღის* აღმნიშვნელი ტერმინი იყო.

2. XVIII-XIX საუკუნეებში ტერმინმა *ჩოხამ* სასულიერო პირთა სამოსის გარდა, საერო ჩაცმულობის დატვირთვაც შეიძინა. ის გამოიყენებოდა როგორც მამაკაცის, ისე ქალის ზედა ტანსაცმლის აღმნიშვნელად;

3. თარგების შედარებებიდან იკვეთება ქართული სასულიერო *ჩოხის* მსგავსება ჯუბის პირველად სახეებთან, ხოლო ე.წ. *ბერძნული ჩოხა* შეესაბამება *უზბიანი ჩოხის* თარგს;

4. კვლევის შედეგად დადგინდა, რომ თანამედროვე ღვთისმსახურთა სამოსში გამოყენებულია 4 სხვადასხვა ტიპის ე.წ. *კაბა*, რომელთაგან ერთი შეესაბამება *რუსული კაბის* კონსტრუქციას, მეორე – *ბერძნული კაბისას*, მესამე მოდელის წარმომავლობა დაუზუსტებელია და ერთიც, თავისი კონსტრუქციული ხაზებითა და სტილით განსხვავდება დანარჩენებისაგან და კონსტრუქციულად უახლოვდება ატენისა და გელათის ფრესკებზე გამოსახულ ბერების სამოსს – *ჩოხას*.

ლიტერატურა

ბატონიშვილი 1941 – ვახუშტი ბატონიშვილი, „აღწერა სამეფოსა საქართველოსა“, (საქართველოს გეოგრაფია), თსუ.

ბეზარაშვილი 1974 - ბეზარაშვილი ციალა, „ქალის სამოსელი აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში“, გამომცემლობა „მეცნიერება“, თბილისი.

ბეზარაშვილი, ჯალაბაძე 1988 - ბეზარაშვილი ციალა, ჯალაბაძე გიორგი, ქართული ხალხური ტანსაცმელი, გამომცემლობა „მეცნიერება“, თბილისი.

კაკაბაძე, 1913 - „თავგადასავალი იესე ოსეს შვილისა“. ს. კაკაბაძის გამოცემა, ტფილისი.

ორბელიანი 1949 - სულხანსაბა ორბელიანი, „სიტყვის კონა ქართული, რომელ არს ლექსიკონი“, საქართველოს სსრ სახელმწიფო გამომცემლობა, თბილისი.

სოხაძე 1974 – Сохадзе А.К., Типы грузинской верхней одежды Чоха, ареал их распространения и термины, აკად. ს. ჯანაშიას სახ. სახელმწიფო მუზეუმის მოამბე XXX-B, თბილისი.

ქართული პროზა 1982 – ქართული პროზა, წიგნი I, გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“, თბილისი.

ყაუხჩიშვილი, 1955, – ყაუხჩიშვილი სიმონ, „ქართლის ცხოვრება“ ტ. I, თბილისი.

ციციშვილი, 1954 – ციციშვილი ივანე, „მასალები ქართული ჩაცმულობის ისტორიისათვის“. გამომცემლობა „ზელოვნება“, თბილისი.

ჯავახიშვილი 1930 – ჯავახიშვილი ივანე, „საქართველოს ეკონომიური ისტორია“, წიგნი I, გამომცემლობა „ქართული წიგნი“, ტფილისი.

ჯავახიშვილი 1962 – ჯავახიშვილი ივანე, „მასალები ქართველი ერის მატერიალური კულტურის ისტორიისათვის“ IIIIV, საქ. მეცნ. აკადემიის გამომცემლობა, თბილისი.

Lia Lursmanashvili

Georgian Technical University, Tbilisi

l_lursmanashvili@gtu.ge

Keywords: upper garment, chokha, kaba, quarti, vosar, juba, ubiani chokha

Research Issues on the Upper Garment of the Clergy (*chokha*)

Summary

In the history of human culture, making and using clothes is an ancient and important achievement. It has played the role of a social sign since the beginning. Representatives of the high and low circles of society, clergymen, and warriors dressed in different ways.

The main types of clothing were historically created according to economic, religious, social and ethnic characteristics. We are focused on the Georgian Orthodox Church clergy clothing, they wore in the past

and in what form it has reached till today, what were the structural features of the clothing elements, what materials were used to produce and shape it.

Clothing of the Orthodox Church clerics from the different countries have common features, which have been developed on the basis of a long, close spiritual and cultural-historical relationship. According to *Archipieratikon*, such elements of the shared fund are: *stikar*, *philon*, *gingila*, *olar*, *anchor*, *omphor*, *bison*, *knee pad* etc. However, this does not exclude the existence of self-contained elements in the clothing of the clergy of the Georgian Orthodox Church.

According to Georgian written sources, we find the following terms for the parts of clergy clothing: *Olar*, *Quarti*, *Sabechuri*, *Chokha*, *Samkhari*, *Kunkul*, *Schema*, *Mister's garment*, *Quart-filon*, *Omfori*, *Palekarti* and others.

Most of the terms still refer to parts of nowadays clerical clothing, but some have either changed meaning or have completely disappeared over time. From the listed terms, *chokha* and *kunkula* are parts of nun's garment and the rest are parts of priest's clothing.

Due to some reasons, from the 19th century, the most important and ancient element *chokha* was lost from the set of clothes, which led to our interest in the mentioned issue.

The term *chokha* can be found in Georgian written sources since the 9th century. From the materials we have researched, it became clear that from the pre-feudal age, in particular, from the 9th to the 18th century, it was a term denoting the upper garment and wool used for *chokha* of the clergy of both sexes. Later, this term is also used to denote the clothing of secular public.

On the basis of the conducted research, we reconstructed the sketch of the upper garment of the clergy and developed its construction.